

Grzegorz Blicharz: *Freedom of Speech: A Comparative Law Perspective*. Varšava: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019

VÁCLAV DVORSKÝ*

Svoboda slova je jednou ze základních svobod zaručených každému subjektu práva nejen českým právním řádem, ale je i jedním z úhelných kamenů západní civilizace. Přesto, anebo právě proto, sledujeme v poslední době sílící útoky na tuto svobodu, a to i v oblasti akademické. Příkladem budiž nedávný případ kanadského profesora českého původu Tomáše Hudlického.¹ Větší část naší společnosti, jež této svobodě za posledních třicet let přivykla, jen s nepochopením sleduje pokusy o její omezení. Právě proto je vhodné tento fenomén vědecky prozkoumat, což činí kniha *Freedom of Speech: A Comparative Law Perspective*, redigovaná Dr. Grzegorzem Blicharzem z Jagellonské univerzity v Krakově, vydaná za laskavé podpory polského ministerstva spravedlnosti.

Kniha samotná je rozdělena na dvě části. Toto členění není samoučelné, ale odvíjí se od zvoleného tématu, na něž se práce jednotlivých autorů zaměřují. První je věnována svobodě bádání a svobodě umělecké, druhá pak střetům svobody slova a tzv. „mluvy nenávisť“. Hlavní témata jsou tedy dvě, ale pluralita autorů je mnohem větší. Celkem 13 autorů pochází ze třech kontinentů, přesněji řečeno z Evropy, Ameriky a Austrálie. Co se pak jednotlivých zemí týče, své zastoupení ve sborníku mají Spojené státy americké, Kanada, Austrálie, Velká Británie, Španělsko, Polsko a Maďarsko. Autoři samotní jsou především akademici, ale najde se mezi nimi i několik praktikujících právníků.² Tak široká paleta kvalifikovaných autorů pocházejících nejen z nejrůznějších zemí, ale i rozdílného zaměření je zárukou mnohostranného pohledu na předložená témata. Zde se také sluší poznamenat, že příspěvky všech autorů jsou nejen odborné na výši, ale prošly též náležitou jazykovou redakcí, takže kniha je velmi dobře čitelná, a je

zřejmé, že jednotliví autoři jsou buď schopni psát odborné práce v anglickém jazyce, nebo tyto byly s odbornou péčí přeloženy.

Už v úvodu je položeno mnoho zajímavých otázek, na které se pak zbytek knihy snaží odpovědět. Kde leží hranice umělecké svobody a svobody bádání? Má být vědcům a umělcům dovoleno více než ostatním lidem, neboť oni jsou avantgardou vědeckého a společenského vývoje? Jak vyvažovat jednotlivé statky, jež jsou předmětem vzájemných sporů? Vede potírání „mluvy nenávisť“ ke kultivaci veřejné debaty, nebo spíše k umlčení hlasatelů nepohodlných názorů? A mnohé další.

Přejděme rovnou k jednotlivým kapitolám. První část knihy zahajuje pojednání, jehož autorem je Federico Fernández de Buján, který se věnuje pojmu akademické svobody ve svém domovském Španělsku. Tato svoboda má více úrovní, jež přísluší nejen akademickým pracovníkům, ale i jednotlivým institucím.

Druhá kapitola pojednává o akademické svobodě v americkém právním systému. Ač v americké ústavě ani v Listině práv není tato svoboda výslovně zmíněna, bývá dovozována z prvního dodatku ústavy. Autorka, Maria Alejandra Vanney, která sama ve Spojených státech působí, zmiňuje ve svém obsáhlém článku především rozdíl mezi *academic freedom* a *constitutional academic freedom*, přičemž druhý pojem označuje užší okruh akademických svobod, jež jsou chráněny ústavou. Článek popisuje vývoj americké doktríny v této oblasti, včetně nejpodstatnějších předpisů a především soudních rozhodnutí.

Následují dvě pojednání věnovaná převážně nebo výhradně svobodě umělecké tvorby, jejichž autory jsou Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz a Krzysztof Szczucki. Oběma se jako červená nit vine problematika

* Autor působí jako doktorand na katedře právních dějin PF UK a katedře římského práva na Katolické Univerzitě v Lovani. E-mail: dvorskyv@prf.cuni.cz.

¹ Vědec s českými kořeny se vymezil proti diverzitě, časopis jeho článek stáhl. In: *echo24.cz* [online]. 2020-06-23 [cit. 2020-08-07]. Dostupné na <<https://www.echo24.cz/a/S8tRT/vedec-s-ceskymi-koreny-se-vymezil-proti-diverzite-casopis-jeho-clanek-stahl>>.

² Více k autorům samotným na str. 527 a násl. recenzované knihy.

střetů jednotlivých právem chráněných dober, totiž svobody umělecké tvorby na jedné straně a především ochrany lidské důstojnosti a většinovou společností ceněných dober na straně druhé. Část kapitoly napsané Katarzynou Chałubińską-Jentkiewicz pak navíc pojednává o bioetických a biotechnologickým otázkách.

Podobného tématu jako dva předchozí autoři se drží i Zsolt Cseporán, který dané téma nazírá z pohledu maďarského práva občanského a trestního a na rozdíl od svých polských kolegů se méně věnuje oblasti práva ústavního, což činí práci poněkud méně teoretickou.

Následuje rozsáhlá práce Augusto Zimmermanna *The State of Freedom of Speech in Australia: Universities, the Media and Society in General*. Jak už její název napovídá, jedná se o přechod mezi oběma polovinami knihy, neboť část této kapitoly je věnována akademické svobodě a další pak otázce svobody slova obecně. Jedná se o značně syrové vylíčení současného stavu svobody slova v Austrálii. Autor uvádí nespočet rozhodnutí především ve věcech diskriminace a ukazuje, jak převrácení důkazního břemene a náklady vynaložené na soudní řízení žalovaným, třebaže tento nakonec zvítězí, vedou k praktickému omezení svobody slova.

Druhá část knihy, věnovaná střetům svobody slova a tzv. „mluvy nenávisti“, otevírá článek věnovaný kanadskému zákonu o mluvě nenávisti z pera I. T. Bensona a T. Veness. Článek je poměrně stručný, ale přesto velmi informativní, neboť popisuje nejen kanadské právo, v jehož rámci je zvláště zajímavý balanční test využívaný Ontarijskou komisí pro lidská práva, ale konfrontuje ho i s právem jihoafrickým, které oproti kanadskému vymezuje „mluvu nenávisti“ mnohem úžeji.

Následuje kapitola nazvaná *Legal Regulation of Hate Speech and Hate Crime in Hungary*. Autor, Endre Orbán, zde velmi dobře vymezuje rozdíl mezi „hate speech“ a „hate crime“ v kontextu maďarského práva a ochranu, kterou před nimi dává veřejné a soukromé právo. Příklad Maďarska, které je nám kulturně i geograficky blízké, může být pro českého čtenáře zajímavý už z důvodů tam zmiňovaných případů týkajících se příslušníků romského etnika.

Další kapitola je příznačně nazvaná *The Principles of Newspeak: Regulation of „Hate“ in the United Kingdom*. Jejím autorem je advokát Roger Kiska, který sám v některých tam zmíněných případech působil jako právní

zástupce. Kapitola je obsáhlým a erudovaným popisem střetávání práva na svobodu projevu a vyznání na jedné straně a práva na ochranu před diskriminací a tzv. „mluvou nenávisti“ na straně druhé. Autorův klidný a věcný styl kontrastuje se znepokojujícím obsahem. Je vskutku neuvěřitelné, kam až mohla země, jež byla kdysi baštou svobody slova, dojít. Postihy, nebo jen pouhé „popotahování“ za vyjádření svého názoru vedou mnohé jedince k autocenzuře. Nejedná se však jen o Velkou Británii, ale o obecnější fenomén přítomný v anglosaském světě, jak dokazuje už výše zmíněná práce Augusto Zimmermanna, pojednávající o situaci v Austrálii.

V další kapitole pak Filip Cieplý pohlíží na tzv. „mluvu nenávisti“ nejen v právním, ale i v politickém, filozofickém a sociálním kontextu. Jádro této práce však přeci jen leží v právu a představuje cenné komparatistické dílo jdoucí napříč právem evropským, francouzským a německým, i když jejím těžištěm je právo polské.

Helen M. Alvaré se v pojednání nazvaném *Hate Crimes: A Delicate Balancing of Speech and Harm Prevention* věnuje americkému právu, ale i zde můžeme do značné míry mluvit o komparatistice, neboť si všímá rozdílného přístupu, který volí jednotlivé státy Spojených států a jejich instituce. Nejprve ovšem probírá nejdůležitější rozhodnutí na federální úrovni a pak teprve sestupuje na úroveň státní.

Spojeným státům se věnuje i poslední z autorů, a to Grzegorz Maroń v kapitole *Regulation of Hate Speech in Legal Order of the United States. Comparative Law Analysis*. Stejně jako předchozí autorka zahajuje své pojednání rozsáhlým rozbohem tentokrát federálního zákonodárství a judikatury, ale následně je srovnává s polským právem. Právě blízkost tohoto práva právu českému může činit toto srovnání velmi užitečným.

Vzhledem k výše uvedenému jistě není příliš odvážné tvrdit, že v případě dané knihy se jedná o dílo zajímavé a odborně na výši, nicméně tímto není jeho popis vyčerpán. Jak poznamenává už jeden z recenzentů knihy, prof. Franciszek Longchamps de Bérier z Jagellonské univerzity v Krakově: „This book is disturbing. It encourages to pose serious questions, in particular about the phenomenon of persecution for expressing traditional views, which ceased to be accepted by certain political and intellectual elites.“ („Tato kniha je znepokojující. Nabádá k položení závažných otázek, zejména o fenoménu pronásledování za vyjádření tradičních názorů, které přestaly být přijímány

některými politickými a intelektuálními elity.“ – překl. aut.).³ Ano, tato kniha je znepokojující, neboť ukazuje, jak často s dobrým úmyslem dochází k omezování tak zásadní svobody, jakou je svoboda slova, jež je jednou z nejzásadnějších hodnot západní civilizace a naprostou nezbytností pro řádné fungování participativního politického systému, jakým je demokracie. Tím není řečeno, že taková omezení jsou nepřijatelná. Je však lépe sahat k nim minimálně a pouze v odůvodněných případech, jak o tom opět pojednávají jednotlivé kapitoly této knihy.

Na předním obalu knihy je otištěna část slavného obrazu Athénská škola od Raffaela Santiho, zobrazující především antické filozofy, zabrané do vzájemných diskuzí, jejichž cílem je nalezení pravdy. V tomto vznešeném úkolu však může lidstvo pokračovat pouze tehdy, pokud bude moci docházet k vzájemné výměně informací a názorů. Tato malba je skvělou alegorií hlavního poselství této knihy: Bez svobodné diskuze a svobody slova je hledání pravdy nemožné.

³ Viz zadní obálku recenzované knihy.

Zveme na online školení ASPI I v roce 2021 stále ZDARMA

- Ukážeme rychlé vyhledávání informací v ASPI
- Naučíme pracovat s judikaturou a literaturou
- Představíme nové praktické nástroje

NOVÉ WEBINÁŘE
na vybraná témata

Termíny, přihlášky a informace naleznete na skoleni.aspi.cz.